

Efterretninger fra Skam Herred i Fyn.

Ved **H. F. Rørdam.**

Den i Kirkehist. Saml. 4. R. IV. 367 ff. omtalte Provst **H. J. E. Knudsen** syslede i sine yngre Aar, da han var Præst i Skam Herred (først i Nørre Næraa og Bederslev, og senere i Krogsbølle, med Bolig i Agernæs) en Del med historiske og topografiske Samlinger vedrørende den nordlige Del af Fyn, hvor han da havde sit Hjem; tillige stod han i Forbindelse med **Dr. Vedel Simonsen** paa Elvedgaard, der baade modtog Bidrag fra ham og igjen meddelte ham et og andet vedrørende de Emner, der vare Gjenstand for **Knudsens** egne Granskninger¹⁾. Sidstnævnte gennemgik Arkivet paa Einsidelsborg, og gjorde Uddrag af Dokumenter, der interesserede ham, deriblandt vedrørende de meget indfildrede Forhold mellem Sognene Kjørup, Agernæs, Hunstrup, Nørre-Næraa og Krogsbølle. Efter Provst **Knudsens** Død overdrog hans Arvinger mig, hvad der af historisk-topografiske Optegnelser fandtes efter ham. Et enkelt Brev af Samlingen kom mig til Nytte i Danske Kirkelove

¹⁾ Et Stykke blandt **Knudsens** Samlinger har saaledes Titelen: Bidrag til Nørre-Næraa Sogns Historie i chronologisk Orden, indsamlede til **Vedel Simonsen** 1832. Et andet Stykke er en genealogisk Afhandling om Slægtens **Podebusk** af **M. N. C. Kall Rasmussen**, vistnok udarbejdet til Brug for **Vedel Simonsen**. Lidt af den er benyttet i det følgende.

I, Nr. 434, men for øvrigt fik jeg ikke Anvendelse derfor, da jeg kom bort fra Stiftet, og Fyns Stifts literære Selskab opløstes. Da jeg imidlertid har suppleret Samlingen ved Breve fra Fyns Bispearkiv og Rigsarkivet, finder jeg Anledning til her at meddele nogle Træk til Belysning af ældre kirkelige Forhold i den nordlige Del af Skam Herred.

1.

Agernæs, Hunstrup, Kjørup, Krogsbølle.

Der er næppe mange Steder her i Landet, hvor Sogneforholdene have været i den Grad omvexlende og indviklede som i ovennævnte Sogne. I Regnskabet fra 1524—5 over Landshjælpen af Odense Stift nævnes følgende Kirker i Skam Herred med den Afgift, hver af dem ydede: Hundstroppe 19 Mark, Kordoppe (o: Kjørup) 10 Mk. Skamby 20 Mk. Klinthe 15 Mk. Ugersløff 10 Mk. Grindeløss 20 Mk. Agernesse 20 Mk.¹⁾ Af disse existere Hunstrup, Kjørup og Agernæs ikke mere som Kirkesogne, men ere alle forenede i Krogsbølle, der i ældre Tid ikke forekommer som Kirkesogn. De tre nævnte Sogne synes i Middelalderen at have haft hver sin Præst²⁾. Det er os ikke bekjendt, naar Agernæs³⁾ og Hunstrup⁴⁾ ere blevne annekterede til hinanden — formodentlig er det sket kort før eller efter Reformationen — men derimod besidde vi endnu det Konge-

¹⁾ Danske Mag. 4. R. 51. Nørre Næraa, Nørre Højrup og Bederslev, som dog ogsaa laa i Skam Herred, ere ikke nævnede, mulig fordi Kirkerne vare saa fattige, at de ingen Afgift kunde yde.

²⁾ Præsten «Dn. Johannes in Hwnstorpe» forekommer 1348 (Suhms Danm. Hist. XIII, 815), Hr. Niels i Hunstrup nævnes 1428; (s. Tillæg). Hr. Niels i Agernæs nævnes (vistnok i Tiden o. 1450—1500) som Medlem af Elænde-Gilde i Odense (Suhms Saml. I, 1, 39). At Kjørup til 1555 havde sin egen Præst, fremgaar af det følgende.

³⁾ Skrives undertiden Aggernæs. Kirken her var viet til Vor Frue.

⁴⁾ Skrives hyppig Hundstrup. Den ældste Skrivemaade er dog Hunstrup (s. Tillæg).

brev af 9. Januar 1555, hvorved det gjordes vitterligt, at da Kjørup Sogn var saa ringe, at det ikke formaaede at holde en Præst, skulde Kirken lukkes, og Sognefolkene henvises dels til Næraa dels til Agernæs Kirke. Den daværende Præst skulde dog for Livstid beholde sin Præstegaard og sine andre Indtægter, mod at han, saa vidt han formaaede, skulde staa Præsterne i Næraa og Agernæs bi i deres Embeder¹⁾.

En betydelig Del af de ovennævnte Sognes Historie er knyttet til Slægten Podebusk eller Putbus, der fra gammel Tid ejede Holmegaard i N. Næraa Sogn²⁾ og fra 16. Aarhundrede af havde Sæde paa Herregaarden Kjørup og senere tillige paa Einsidelsborg³⁾. I Aaret 1563, da det gjaldt om at samle Midler til Krigen mod Sverig, laante Movrits Podebusk til Kjørup Kongen 600 Daler og fik derfor som Pant 2 Gaarde i Kjørup, 1 i Tørrsø samt Kongetiende af Agernæs Sogn⁴⁾. Sikkert har det ogsaa været som Vederlag for Ydelse til Kronen, at han i Septb. 1567 for sig og Arvinger fik Patronatsret til Agernæs Kirke og Præstegaard⁵⁾, hvilket Patronatsforhold siden fortsattes gjen-

¹⁾ Danske Kirkelove I, 415. Beboerne af Roslev By skulde søge Næraa Kirke, og Beboerne af Kjørup Agernæs Kirke. Efter Sagnet, som endnu kjendtes i Provst Knudsens Tid, laa den gamle Præstegaard for Kjørup Sogn i Roslev. For øvrigt var Kjørup Sogn formodentlig blevet forringet ved, at en Del af Kjørup Bys Jorder vare inddragne under Kjørupgaard. 1535 omtales Herredsfogeden i Skam Herred, Jens Bossen, som boende «i Kjørup» (Vedel Simonsen, Fyens Vilkaar i Grevens Feide, S. 96). I det 17. Aarh. blev 7 Gaarde i Kjørup By (formodentlig Resten af Byen) nedlagte for «at bruges under Gaardens Avling».

²⁾ I Aaret 1419 blev Holmegaard i Næraa Sogn tilskjødet Predbjørn Podebusk (Aktst. udg. af Fyens St. lit. Selsk. I, 194—5).

³⁾ Viktor Loebe, Mittheilungen zur Genealogie u. Geschichte des Hauses Putbus. 1895. I Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1363 b. Fol findes en betydelig Samling Aktstykker til samme Families Historie i 17. og 18. Aarhundrede.

⁴⁾ Kancelliets Brevbøger 1561—5, S. 340.

⁵⁾ Rørdam, Danske Kirkelove II, 99. Kancelliets Brevbøger 1566—70, S. 238.

nem Aarhundreder. Efter at Kjørup Kirke var lukket, har Movrits Podebusk maaske betragtet Hunstrup Kirke som sin Sognekirke, skjønt den ikke stod under hans Patronat; i alt Fald var Prædikestolen her i sin Tid mærket med hans og hans Hustus, Magdalene Sehesteds, Navnebogstaver. Samme Navne med Aarstallet 1576 vare ogsaa anbragte paa Prædikestolen i Nørre-Næraa¹⁾).

Movrits Podebusk udmærkede sig i Krigen mod Sverrig som tapper Officer²⁾; men hans øvrige Færd var lidet tiltalende, og han var vidt og bredt bekjendt som en af de ufredeligste og mest anmassende Herremænd i sin Tid³⁾. Hans Præst i Agernæs fik alvorlig Prøve derpaa, som følgende Kongebrev til Fyns Biskop viser:

Frederich then Anden medt Gudtz Naade Danmarckis,
Norgis, Wendis och Gottis Konning etc.

Wor synderlig gunst tiilforn. Wiider, att Oss elskelige Mouritz Podebusch, wor Mand, Thienneren och Embitzmand paa wortt slot Thranevær, haffuer berett for Oss, huorledis hand haffuer tiilthale tiill hans sognepræst tiill Kjørup sogen⁴⁾ wed Naffn Her Laurits for, at for^{ne} Her Lauritz nogen thiid forleden haffuer hafft en hans thienneris dather wdj sin thienniste, som er bleffuett lockett, och siiden indthagett hinde wdj kircken och schriffthitt och affløst hende sielffue, wanseet att hun ingen anden haffuer wdlaugett, som schulde

¹⁾ Hofman, Fundationer V, 162.

²⁾ I Joh. Laur. Amerini Ecloga de pacis foedere inter inclita & potentissima Danlæ et Sueciæ regna novissime inito (paany udg. i hans Carmina, Witeb. 1576) nævnes Bl. Fiiij verso som den tredie af Hærførerne (efter D. Rantzow og Fr. Brockenhus) Movritz Podebusk i flg. Linier:

At Podebuschorum Mauricius inclita proles
Infracta armigeros eduxit mente cohortes
Ad pugnam, quotquot fœcunda Fionia misit.

³⁾ Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VIII, 156 ff.

⁴⁾ Af denne Betegnelse kan næppe sluttes, at Kjørup bestod som særligt Sogn 1575.

were Fader till hindis barn, wden for^{ne} Her Lauritz. Effther som hand Ether self ydermere wed at beretthe. Och effther att samme sag tiilforn haffuer weridtt indsteffnit for ether och menige Herridtzprouster ther wdj Landett, och er bleffuen opsadtt, tha bede wij Ether och wille, attj strax medt thett første paa nye steffner sagen egien for ether wdj retthe och menige herridtzprouster, och siiden grandscher och grandgiffueligen forfarer ther om ald leyligheden, och dømmer thennom emellom, om forskreffne Her Lauritz ther medt haffuer saa tiilbørligen schickitt och forhandlitt sig wdj i hans Embede och Kalld, som hannom burde effther Ordinantzens Liudelse. Thisligeste giffuer for^{ne} Mouritz Podebusch tiillkiende, huorledis ther begiffuer sig thretthe emellom hannom paa thend ene och Her Hans wdj Schambye paa thend anden siide for nogen Ord, for^{ne} Her Hans haffuer saugtt inden Fynbo Landtzthing, att hand schall haffue opbøden thend thiend emod for^{ne} Mouritz Podebusch, som the thretther om, huilchitt for^{ne} Mouritz Podebusch meener Her Hans icke att kunde giøre beuizeligtt. Som hand ether och kand ydermere beretthe. Bedendis ether ther fore och wille, attj och wdj liige maade steffner for^{ne} Her Hans for ether oc prouesterne wdj retthe, grandscher och forfarer ther om ald omstendig leylighed effther breffue och thingsuidner, som wdj thend sag ere wdgangen, och siiden endeligen, wden widere opsettelse, forhalinge eller schutzmoll, dømmer thennom emellom, om for^{ne} Her Hans findis att haffue sagtt Sandhed eller ey; och ther som hand ikke kand beuise for^{ne} hans ord, om hand tha icke er plichtig att bøde ther fore, som thet sig bør effther loughen och Recessen. Forhielpendis for^{ne} Mouritz Podebusch ther wdinden, saa møgett Loug och rett er. Och huis j wdj for^{ne} sager grandschendis och forfarendis saa och dømmendis och for retthe affsigendis worder, attj thet giffuer frann ether beschreffuitt, som j wille antsuare for Gud och were bekientt for Oss. Ther medt scheer wor wilge. Thj lader thett ingelunde. Schreffuitt paa vort slot

Kiøpnehaffn thend xij dag Junij Aar etc 1575. Wnder wortt Signett.

Ud skrift: Oss elsk: hederlig och hoglertt Mand, Mester Niels Jespersen, Superintendentt wdj Fyens Stigt.

Paa tegnet: Præsenteret wiid Henrich Schriffuer then 12. Jul. 75¹).

Vedlagt findes tvende udaterede Doms-Slutninger, afsagte af Superintendenten og Provsterne i de omtalte tvende Sager. Den ene, i Sagen mod Her Hans (Nielsen) i Skamby, er indført i K. Hansens »Beretninger om Skamby Sogn« (Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IV, 266), hvilken Forfatter derimod ikke har kjendt den endelige Herredagsdom i Sagen, afsagt den 3die Juni 1578 i Kongens egen Nærværelse, skjønt den er trykt i Rosenvinges Udvalg af gamle danske Domme III, 312—4. — Den anden Doms-Slutning, der angaar Præsten i Agernæs, lyder saaledes:

Dom imellum Hr. Moritz Podebusch och Her Lauritz wdj Auernes.

Tha sagde wy ther saa paa for rettthe, att efftherthij Hr. Moritz Podebusk haffuer først ladt følge²) een sag emodt for^{ne} Her Lauritz N. medt sigtninger och withnisbørdt til Skamherritz ting och Auernes Bircketing, och achter att wil paagaa hannom Jomfrukrenckelse och Lønleye, som skulle werre skeedt wdj hans Enckesedhe medt een siin egen thienniste Quinde, for^{ne} Moritz Podebuskis thienners Datther, widt naffn Marine Peders Datther, som skulle werre lockidt wdj for^{ne} Her Lauritzis brødt, som formeldt er, och skulle haffue beskyldt hannom och ingen anden til sin barnefader, thendt tidt hun var wdj høyeste nødt medt sin barnsfødtzill. Och samme sag henger thennom emellum endt nu wdj tretthe, saa ther paa ingen endeliigh Dom til thenne dag gangett er, men findis mange

¹) Original i Fyns Bispearkiv (Skam Hrd. Nr. 4). Henrik Skriver var Movrits Podebusks Foged.

²) D. e. forfølge.

och adskillige withnisbørdt att werre aff begge partherne tagett wdj samme sag, som siunis for thend største partt att werre emodt hin anden. Och Moritz Podebusch nu her for oss hafuer effther Kon: Matt:s wor aller naadigste Herres befaling indsteffnitt for^{ne} Her Lauritz, for handt haffuer tagett for^{ne} Maren Peders Datther wdj Kircken til obenbarlig schriff och affløsning, och wil aff oss wide, om Her Lauritz ther medt haffuer saa tilbørligen skickidt och forhandlitt sig wdj hans Embiidt och Kaldt, som han-nom burde effther Ordinantzens lydelse. Tha viste vy ey retthere effther woris forstandt att afsige y thendt sag: end ther bør først att gange endelig dom paa houedt sagen om thendt Jomfrukrenckelse och Lønleye, saa och paa the withnesbørdt, aff begge partherne tagett er y thendt sag, huilcke aff thennom der bør att staa eller falde effther Louen och Recessen, och thett vnder tilbørlige Dommere, och paa the Steder, huor saadanne sager bør at ordielis. Siden att gaa om thendt anden sag, som rør hans Embiidt paa, saa wiit som hogbemeltt Kon: Matt:s breff oss tilholder att dømme paa, saa møgett som rett er.

Kjender man Movrits Podebusks Optræden andensteds, kan mån ikke være beføjet til at tillægge hans Beskyldning mod Præsten i Agernæs nogen særlig Vægt, naar der intet gyldigt Bevis tilvejebragtes, og et saadant kan ikke være fremkommet, da Hr. Lavrits Andersen ikke blot forblev i sit Embede som Sognepræst i Agernæs og Hunstrup, men endog valgtes til Herredets Provst¹⁾, hvortil kan føjes, at, Biskop Jacob Madsen (Vejle) selv forrettede hans Begravelse 13. Juli 1589²⁾.

Movrits Podebusk døde 18. Sept. 1593. Man kunde formode, at det har været en Bod, han paalagde sig selv, naar han i sine ældre Aar gav sig til at bygge en ny og

¹⁾ Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. IV, 268 ff.

²⁾ Mester Jac. Madsens Visitatsbog ved Crone, S. 120.

meget anseelig Kirke umiddelbart op til sin Gaard Kjørup til Afløsning af den gamle i Agernæs¹⁾. Hovedgrunden har dog vistnok været, at han, uden Hensyn til de øvrige Sognebeboeres Tarv, ønskede at have Kirken saa nær ved sin Gaard som muligt. Han var ikke kommen til Enden med Arbejdet, da han døde, men 1601 udvirkede hans Søn, Claus Podebusk, følgende Kongebrev:

Wi Christian den Fierde etc. Helse eder alle wore Undersaatter, Bønder och menige Almue vdi Aggernis Sogn evindeligen met Gud och wor Naade. Wider, at efftersom wi forfare, hurledes oss elschelig Clauss Podebusk till Krapperup, vor mand och thiener, hans affgangne Fader skall haffue ladit opsette och opbygge en ny Kircke strax hos den gamle Sognekircke²⁾ vdi for^{ne} Aggernis Sogn: och for^{ne} Clauss Podebusk underdanigst er begierendis, at Bønderne vdi for^{ne} Sogen maa til holdis altiit hereffter at søge for^{ne} ny Kircke, och den for deris rette Sognekircke holde: Da bede wi eder alle och hermet huer serdelis strengeligen och alworligen biude och befale, att i altiit hereffter samme for^{ne} ny Kircke och ingen anden søger, och den for eders rette Sognekircke holder. Wi haffue och naadigste bevilget for^{ne} Clauss Podebusk, at hand den gamble Kircke maa lade affbryde och till sin nytte och fordell, effterdi hand till samme Kircke haffuer Jus patronatus, lade bruge. Giffuit paa wort Slaat Kiøbenhaffn den 12 Majj Anno 1601. Vnder vort Signet.

Christian³⁾.

¹⁾ Maaske har Agernæs Kirke ogsaa været forfalden; i alt Fald bemærker Biskoppen ved sin Visitats 1596, at den var grøn inden i og Kirkegaarden aaben (a. St.). Men dette var jo Movrits Podebusks Skyld, da han var Kirkens Patron.

²⁾ At den ny Kirke laa »strax hos den gamle«, var i Virkeligheden en falsk Fremstilling af Claus Podebusk, som det følgende vil vise.

³⁾ Gl. Afskrift i Fyns Bispearkiv, Skam Hrd. Nr. 5.

Følgende Optegnelse fra samme Tid synes at skrive sig fra Præsten i Agernæs, Hr. Laurits Jørgensen Lunde:

»1601 ved St. Knuds Dags Tider var Claus Putbus her paa Kjørup, og samme Tid lod mig se det Kongebrev, som Kong Chr. 4 havde givet ham i Kbhvn. s. A., indholdendes, at han maatte afbryde Agernæs Kirke og bruge dens Sten og Bly til sin egen Nytte, dog han lod Kirken blive ved Magt. Men Blyet lod han strax aftage og omstøbe og oplægge paa det ny Kirketaarn paa Kjørup, som og blev fuldfærdiget samme Aar udentil; og samme Tid, da han var paa Kjørup, lod han gjøre den Kirkedør, som er vesten paa Kjørup Kirke, og lod indsætte de Stole, som er udi Kirken. Mester for samme Opstandere paa Stolene var Mester Lüdich, en Vestphaler, af de fleste; men nogle af dem var Rasmus Sandersøn, født i Kolding, Mester for, saa alle Stolene bleve færdige til efterfølgende St. Michelsdag¹⁾«.

Kirken, der stødte umiddelbart op til Gaardens Bygninger, saa at den var som en Del af samme, omtales af en senere Præst (Hr. Gøde Hansen) som »herligen uden og inden stafferet«. Andensteds siges: »Kjørup Kirke har vist været den prægtigste saa vel i Bygning som i Arbejde indvendig, som kan findes i Danmark«. »Paa Taarnet over Kirkedøren er indmuret en Sten, hvorpaa er udhugget: 1574 lod ærlig og velbyrdige Mand Moridz Putbuss til Kjørup, Høvedsmand paa Tranekjær, med sin Hustru, Fru Magdalene Sested, opbygge og begynde dette Hus«. — Af det anførte Aarstal ses altsaa, at Kirkens Bygning har staaet paa i henved 30 Aar²⁾.

¹⁾ Provst Knudsens Mnskr.

²⁾ Det er det ovennævnte Aarstal, 1574, der i Hofmans Foundationer V, 263 Not. og andensteds er blevet til 1534, hvorved der er fremkommet en slem Forvirring, der har forplantet sig til Dansk Atlas VI, 561—2 Not. og senere Skrifter. Fejlen stammer forøvrigt (som det ses af Provst Knudsens Optegnelser) fra en Indberetningen afgiven af en Præst paa Stedet, der bemærker, at en Del af Indskriften var ulæselig.

Da Biskop Jacob Madsen den 3. Juli 1602 tog »Kjørup Kirke« i Øjensyn, gjorde han følgende Antegnelse: »Prædikestolen opsat; fejler Billeder i Tavlen. Billedskjæderen døde i Odense af Pest 28. Juni. Kirken er saa lang som S. Knuds Kirke, saa nær som til Alteret, men ikke saa høj¹⁾«. Kirken var altsaa endnu ikke helt færdig, hvad vel ogsaa har været Grunden til, at Biskoppen ikke holdt Visitats. »1602 den. 13. Søndag efter Trinitatis blev den første fuldkomne Gudstjeneste holdt i Kjørup Kirke af Sognepræsten Hr. Lavrits Jørgensen Lunde, og 1603, den 1. Søndag efter Trinitatis, blev denne ny Kirke visiteret af Bispem, der gav den Navn af Hellig-Trefoldigheds Kirke²⁾«.

Fra den Tid, den ny Kirke i Kjørup toges i Brug, ophørte Anvendelsen af Agernæs Kirke til Gudstjeneste. Kirkegaarden vedblev dog fremdeles at gjøre Tjeneste — ved Kjørup var der nemlig ingen Kirkegaard, om end Godsejerne og i alt Fald nogle af Præsterne havde deres Gravsteder i selve Kirken.

Ifølge en gammel Optegnelse udgjorde »Agernæs Kirkejord 41 Td. 5 Skp. Land paa Agernæs, Tørræsø og Gjørstrup Marker, og Afgiften til Kirken deraf var 43 Td. 4 Skp. Byg«. Der havde altsaa været tilstrækkelige Midler til Kirkens Vedligeholdelse under ordinære Forhold. Denne Indtægt maa antages nu at være henlagt til Kjørup Kirke, da det omtales, at »Kjørup Kirkejord paa Tørræsø Mark og Agernæs Mark« 1629 og 1639 »blev oplyst ved Tingsvidne³⁾«.

Det var i Sandhed en daarlig Tjeneste, Herskabet paa Kjørup havde gjort Beboerne af Agernæs Sogn ved Opførelsen af den ny Kirke, og de praktiske Vanskeligheder viste sig da ogsaa snart, eftersom en god Del af Sognefolkene, især om Vinteren, var saa godt som af-

¹⁾ M. Jac. Madsens Visitatsbog, a. St.

²⁾ Suhms Samlinger I, 1, 84. Denne Notits stammer fra selve den nævnte Præst i Agernæs.

³⁾ Provst Knudsens Mnskr.

skaaren fra Adgang til deres Kirke. Dette indgav en senere Ejer af Kjørup, ovennævnte Claus Podebusks¹⁾ Søn Henrik v. Puttbusch, den Tanke at se at faa Annexkirken i Hunstrup nedlagt og at anvende Materialerne fra den til Restauration af den gamle, forfaldne Agernæs Kirke, medens Beboerne af Hunstrup Sogn skulde henvises til Kjørup Kirke. Herom indgav han et Andragende til Kongen, som vi dog kun kjende af følgende Kongebrev til Stiftsøvrigheden i Odense:

Christian den fjerde (osv.). Wor synderlig Gunst thillforn. Vider, at efftersom Oss elschelig Hendrich von Puttbusch till Kiørup Gaard, vor Mand och thienner, underdanigst er begierendis, vij naadigst hannem ville beuillge Anexsen²⁾ till Kiørup Kircke att maatte være følgagtig til for^{ne} Kiørup Kircke, och Hundstrup Kirckes indkompst, saauell som Biugningen paa Hunstrupe Kircke, att maatte anuendes paa Agernes Kircke, den igien der med at reparere. Aarsagen, att der schall werre en stor Veigelle emellom for^{ne} Agernis bye och Kiørup Kircke, saa mange der udoffuer thit och offte icke kand komme till Kirchen, till medt Presten mange gange thienisten at maa forsømme, saa och mange fattige folck, som icke Raad haffuer at holde heste och wogen, naar wandet laugt er³⁾, saauell som mange bedaugete folck och børn der wdoffuer titt och offte icke kand komme till kircke. Vnderdanigst derfore begierendis, saadant at maatte forandris. Sammeledis lader for^{ne} Hendrich von Puttbusch underdanigst thill kiende giffue, huorledis altid aff Arilldz thiid till forne till Kiørup Kircke haffuer veret en degen, som haffuer betient baade

¹⁾ Claus Podebusk til Krapperup, der ansaas for sin Tids rigeste Adelsmand, døde 26. Aug. 1616.

²⁾ Det kan ikke være andet end Hunstrup, der menes.

³⁾ Naar Vandet stod lavt, kunde man kjøre over Vejen, ellers maatte Beboerne fra Agernæs tilbagelægge en Milsvej eller mere for uden om Vejen at naa til Kjørup Kirke.

hoffuett sognett och Annexen och med lesen for børnene. Wnderdanigst begierendis, dett endnu her effter att maatte verre, effterdj hand sielff schall haffue Jus till Kirckerne¹⁾. Da bede wij eder och naadigst wille, at i detz leilighed, huorledes sig hermed haffuer, flitteligen forfarer och eder emod os erklerer, huorledis saadant schee kand och bør uden wor och Cronens schade och tillhørerne till beste; och samme eders vnderdanigste Erklæring med dett forderligste udj vores Canzelie indschicke. Der med scheer vor villie. Befallendis eder Gudt. Schriffuett paa wort Slott Kiøbenhaffn den 15 Julij Ao. 1633.

Wnder wortt Zignett.

Christian.

Udskrift: Oss Elsch: Erlig och Welb. Henning Valkendorph till Glorup, wor mand, thienner och befallnings [mand] paa wor gaard wdj Oense, och hederlig och høylerd Mand D: Hans Mickelsen, Superintendent offuer Fyen Stift²⁾.

Lensmandens og Biskoppens Erklæring have vi ikke fundet; men at den er gaaet ud paa at fraraade Forslaget, kan sluttet af følgende fornyede Andragende fra Ejeren af Kjørerup:

Stormectigste, Høybaarne, Allernaadigste Herre oc Konning. Efftersom ieg underdanigste och ydmygeligen haffuer for nogle Aar siden anholdett hoes Eders Kong: May: saa vel paa min egen og menige Sognemendtz Vegne, at Eders Kong: May: naadigste wilde bevilge, at den gamle Kircke wdj Aggernis maatte bliffue igien opbyggt, och der imod Hundstrup Kircke at maatte bliffue tillugt. Thi det er tiidt och ofte, at huerchen præsten eller folchet kand komme offuer Wandet till Kiørup Kirche, at mange

¹⁾ Det maa være Kjørerup og Agernæs; thi Hunstrup havde Henr. v. Puttbusch ikke Jus patronatus til.

²⁾ Original i Fyns Bispearkiv, Skam Hrd.

gamle saa well som unge, som haffuer icke heste och wogn, aldrig eller sielden kand komme offuer til Kirchen for Veiens besuerligheds schyld. Och Eders Kongl: May: den tiid loed giffue till swar, at Lentzmanden och Bispens schulde der om forfare. Da haffuer wi underdanigste ladet wdkaste leiligheden paa papiir, at Eders Kongl: May: der aff des bedre kand faa des leilighed at wide. Och paa det at de arme Sognefolch disbedre kunde komme till Kirchen, och deris salighed haffue wdj agt, da erbiuder ieg mig paa min egen omkostning den gamle Kircke at lade opbygge, huilchet icke kand schee wden mange pengis omkostning. Dersom Eders Kongl: May: wdaf kongelig mildhed och naade wilde mig igien bewilge, at Annex Sognet Hundstrup, som er straxen wed gaarden och paa Landjorden, och intet Vand imellem, och wden beswering kand komme til gaardtzens Kirche, maatte søge min gaardtz kircke igien, och Eders Kongl: May: naadigste wilde samtycke mig for^{ne} Hundstrup kirche tiende och indkomst med det tillforordnede Degnebolig wdj Gyndstrup, wilde bevilge (!) till at holde for^{ne} min Kircke igien wed lige och mact. Mens huis Kongl: May: anpart kand sig be- drage aff tiende indkomsten, will ieg med gott Jordegoedtz wederlægge, som kand med bedre nytte brugis igien wdi tiendens sted, huor Kongl: May: anpart er hannem deputerit. Eller ochsaa till forplictier ieg mig och mine effterkommere paa Kiørupgaard, samme Kong: May: anpart aff tiende att lade leffuere och aarligen yde paa de sædwanlige steder, som de aff arrildtz tiid leffueret er, effterdi ieg dog till- forne haffuer Jus patronatus till for^{ne} min Kircke, Kiørup- Kirche. Er her hoes wnderdanigste och ydmygeligen be- gierendis, at Eders Kongl. May: mig den gamle Hund- strup Kirkis Bygning aff Eders Kong: May: naade och mildhed villde forære, den anden gamle Kirche wdj Agger- nes till hielp med at lade opbygge och forbedre. Disligeste at Klochen maatte mig bliffue følgactig till at ophenge wdj den gamle Kirche igien, som ieg schall opbygge,

effterdi der findis ingen Kloche i den gamle Kirche¹⁾. Her med foraarsager Eders Kongl: May: mange Mennischer at søge Kirchen, och deres salighed bedre at haffue wdj agt, saa de der wdoffuer kand bliffue salige, och paa den yderste dag kand arffue det evige liff. Saadan Eders Kongl. May: stoere mildhed och naade ieg och de menige Sognefolch wdj for^{ne} Aggernes med bøn till Gud aldsommectigste tro- ligen for Eders Kongl: May: wilde lade finde, at Gud aldsommectigste Eders Kongl: May: med langwarende sundhed och karschhed lenge [wilde] lade leffue och regiere med ald lycke och wellferdt.

Eders Kongl. May: tro och underdanigste tienner med liff, goedtz och blood, saa lenge ieg leffuer,

Henrich von Puttbusch.

mpp.

Ved en kgl. Skrivelse, dat. Haderslevhus den 3die Februar 1639, oversendtes dette udat. Andragende til Fyns Stiftsøvrigheds Erklæring. Af Grunde, som vi ikke kjende, blev Erklæringen dog først afgiven næsten fem Aar efter. Lensmanden og Biskoppen gjøre heri først opmærksom paa, at det Misforhold, som nu saa højlig beklagedes, var fremkommet derved, at Claus Podebusk den 12te Maj 1601 havde faaet Tilladelse til at afbryde Agernæs Kirke. Derpaa fortsætte de saaledes:

»Derforre siunis os vnderdanigste (om Kongl: May: det naadigste wil bevilge), at Welb. Henrich Podebusch gjør Gud en stoer thienniste, om hand igien den gamle Aggernes Kirche wil reparere och forferdige lade, saa de tuende byer Aggernes och Tørrese kunde hereffter bequæmmeligen och wden fare søge samme Kircke, som de aff Arrildz tid giort haffver. Men effterdj Hundstrup Kircke, som er Kongl: May: oc Kronens Kircke, er wed god heffd oc bygning, och ligger imellum fire byer [som haffuer tilsammen 33

¹⁾ Klokken var sikkert flyttet fra Agernæs til Kjørup Kirke.

gaarder]¹⁾, huilche hende søger och søgt haffuer aff Arrilz tid, och en part aff dennem haffuer en lang Vey til Køruppe Kirche, som udaff affritzningen befindis, da siunis os underdanigste, at det var Samuittigheds Werck den at affbryde och ødelegge. At dette er efter høyeste bemelte Kongl: May: naadigste befalling. woris underdanigste erklering, bekiender wi med woris egne hender wnderschrefne. Datum Otthense den 6 Decemb. 1643.«

Da Henrich v. Puttbusch, trods sine bevægelige Talemaader om Menighedens Salighedssag, ventelig mest har haft sin egen Fordel for Øje, saa bevirkede denne Erklæring, at der indtil videre ikke blev noget af Sagen; thi naar han ikke kunde faa Hunstrup Kirke ødelagt og Tiende m. v. inddraget under Kjørup, saa interesserede han sig næppe særdeles meget for at faa Agernæs Kirke gjenopført. Hvad vi ellers vide om Manden, tyder nemlig paa, at han har været en meget ubehagelig Kirkepatron, der gjorde sine Præster Livet surt²⁾. Ligeledes vide vi, at han lod 17 Gaarde og Boliger i Agernæs og »i Skoven« afbryde for at udvide Hovedgaardens Hovmarker, og at han siden (1645) laa i Proces med de tilbageblevne Bønder i Agernæs, som klagede over, at han »havde pløjet af Fældeden«, medens han fra sin Side førte Klage over, at Bønderne vilde benytte Græsningen paa dette Areal af Bymarken³⁾. Det er os dog ikke bekjendt, hvad Udfaldet er blevet af sidstnævnte Sag.

Henrik v. Puttbusch, der i den senere Tid af sit Liv var Landkommissær i Fyn, døde 30. Juni 1658. I sit Ægteskab med en tydsk Dame, Sidonia Maria v. Einsidel (en Forbindelse der formodentlig har givet Anledning til, at han aflagde den danske Form af sit Familienavn og vendte tilbage til den tydske) havde han 4 Børn, med hvilke Moderen (der levede til 1673) skiftede 1660. Den ældste Søn, Claus,

¹⁾ De indklamrede Ord ere atter udstregede i den foreliggende Konzept.

²⁾ Wiberg II, 262. Se ogsaa Tillæg Nr. 2.

³⁾ Knudsens Mnskr.

der var svag, fik ingen særlig Arv, men frit Ophold hos Broderen Rudolf Abraham, der fik Gaarden Kjørnp; den 3die Broder, Moritz, fik Gaarden Egebjerg (siden kaldet Einsidelsborg) i Agernæs Sogn samt Patronatsretten til Kjørup Kirke. Datteren Ursula Sofie, der var gift med Erdmann Ernst Ludvig, Friherre af Putbus paa Rygen, fik 10000 Daler som sin Arvepart. Ved den fornyede Forbindelse med den tyske Gren af Slægten opnaaede Rudolf Abraham og Moritz at blive erkjendte som tyske Friherrer, hvilket atter førte til, at de begge senere ogsaa bleve danske Baronier¹). Begge disse Godsejere, over hvis Ligegyldighed for Gudstjenesten Præsten Gøde Hansen klager i sin Kirkebog, vare dog begjærlige nok efter at udvide deres Magt over Kirkerne. Det første Skridt var, at Moritz v. Putbus indgav følgende Andragende om at faa Kaldsret til Annexet Hunstrup:

Stormegtigste Konge,

Aller Naadigste Arve-Herre!

Eders Kongl. Mayt. aller underdanigst at forebringe, at eftersom mine Forfædre i lang Tid haaffue hafft Jus patronatus till Kiørup Kirche i Fyen, och Præsten der paa Stedet nu er een gammel Mand, som snart ved Døden kand affgaa, Da vilde ieg i tide paa det aller underdanigste ansøge, at Ed. K. Mayt. aller naadigst vilde bevilge, at naar samme Præst ved Døden affalder, at da dend, som ieg igien till Hoffuidsougnid kalder, motte och till lige nyde annex Sougnid, som er et lidet Sougn och ellers iche vell kand underholde een Præst; hvilcket Sougn och siden Religionens Forandring altid haaffuer fult Hoffvid Sougnid. Forventendis (osv.).

Hafn. d. 23. Novbr. Anno 1670.

Moritz F. Herr zu Putbus²).

¹) Godserne Einsidelsborg og Kjørup bleve 1676 erigerede til Baronier.

²) Fynske Indlæg. Kun Navnet er egenhændigt.

Ved kgl. aabent Brev af 8. Febr. 1671 blev ovenstaaende Ansøgning bevilget¹⁾ og da den ovennævnte Præst, Gøde Hansen, døde 1676, blev hans Søn, Hans Gødesen, der i et Par Aar havde været Faderens Kapellan, kaldet til Sognepræst i Kjørup og Hunstrup (med Bolig i Agernæs Præstegaard). Nogle Aar efter søgte ovennævnte Moritz v. Putbus at naa et Skridt videre frem, for ogsaa at faa Hunstrup Kirkes Tiende under sin Haand, idet han søgte om at faa Patronatsret til nævnte Kirke. Paa dette hans Andragende, der er dateret: Birkholm 20. Aug. 1680, indløb der følgende kgl. Resolution:

C. 5te.

G. a. w., at wi af sær kongl. Gunst og Naade efter herom allerund. gjorde Ansøgning og Begiering allernaad. hafuer bevilged och tilladt, saa oc hermed bevilger oc tillader, at de Personer, som os elskel. Mouritz Friherre von Putbusch oc Einsidelsborg, Herre til Birchholm etc.²⁾, eller hans Effterkommere, Proprietarier oc Eyere til Kjørup Gaard i vort Land Fyen, udi bemeldte Friherskab Einsidelsborg liggendes, kaldendes worder til at være Sognepræst til Kjørup Kirche, oc effter foregaaende Examen til Præste Embede døgtig befindes, maa tillige hereffter som tilforn betiene des Annex, Hungstrnp Kirche og Menighed, oc samme Annex, saa vidt Kirchen og des Tiender angaar, til dend Ende ved for^{ne} Hofved Sogn Kjørup udi meer bemelte Friherskab stedze incorporerit forblifue; dog at Kirchen derimod tilbørligen og forsvarligen vedligeholdes. Forbiudendes etc. Hafn. 25 Januarij 1681³⁾.

Vanskeligheden for Præsten og Beboerne i Agernæs ved at komme til Kjørup Kirke var dog stadig den samme. Den ovennævnte Hr. Hans Gødesen maatte klage over den

¹⁾ Fynske og smaal. Registre Nr. 9, Fol. 253.

²⁾ Han kaldes andensteds: Herre til Birkholm og Holbækslot.

³⁾ Fynske og smaalandske Registre, Nr. 10, Fol. 4—5. (Ansøgningen i Indlægene til samme).

farlige Kirkevej over Stranden til begge Kirker (Kjørup og Hunstrup) med Livs og Helbreds Fare, især om Vinteren paa Isen, hvor Heste og Vogn blev siddende, og Præsten i Vand og Dynd maatte bryde Isen og derpaa vaad og forfrossen forrette Tjenesten¹⁾. Dette gav Anledning til, at den anden af ovennævnte Friherrer, Baron Rudolf Abraham v. P., fremkom med et nyt Forslag, der dog ligesom alt, hvad der kom fra den Kant, smagte af den Egen nytte, hvormed Godsejerne i hine Tider bestandig søgte at berige sig paa Kirkernes og Præstegaardenes Bekostning. Forslaget gik nemlig ud paa at berøve et Sogn sin Kirke, for at Kjørup Kirke kunde bevares. Tidligere var jo det samme forgjæves forsøgt med Hunstrup; denne Gang var det Planen, at Nørre Næraa Kirke skulde falde, og Beboerne af Sognet henvises til Kjørup Kirke, hvortil N. Højrup Kirke, der da var Annex til N. Næraa, saa skulde annekteres. Agernæs Kirke skulde saa atter opbygges, dog ikke paa Godsejerens Bekostning, men ved Bidrag fra alle Landets Kirker. Saaledes var Planen, som man vil se af følgende Andragende :

Stormegtigste, Allernaadigste Konning oc Herre.

Efttersom det allernaadigst haffver behaget Eders Kongl. May. min allerunderdanigste erbydelse i ald naade at antage [oc] min Gaard Kørup til et Lehen at lade erigere, andrages derforre allerunderdanigst, om iche allernaadigst kunde bliffve bevilget, at Næraa Kirche maatte forbydis, oc dends Sogne folch igien at søge Kørup Kirche, oc Agernes Kirche maatte igen vorde opbygt, oc til detz behøff aff hver Kirche udj Riget maatte erlangis En Rixdlr. Saadan allernaadigste tilladelse oc bevilling vilde glæde mange fattige, gamle, svage oc schrøbelige Mennescher, formedelst dend meget besverlige Vey, de offver stranden haffver, naar Floden er inde, oc om Vinteren udj Iisbrod tider, oc der til mange hverken haffver Heste eller Vogne med at offver-

¹⁾ Wiberg II, 262.

komme. For saadan Besværlighed tit fast ingen af Sognefolchene kand komme til Kjørup Kirche, saa neppelig tit Præsten allene med største Besværlighed kand komme til Kirchen sit Embede at forrette. Denne min sandferdige allerunderdanigste oc ydmyge christelige Begiering bedis allernaadigst maatte vorde tillat, thi der søgis ingen fordeel eller nogen afgang paa Kongl. May^{ts} allernaadigst interesser, efftersom min kierre Broder Mouritz Friherre von Putbusch haffver Jus Patronatus til dend ene, oc efter Eders Kongl. May^{ts} allernaadigste giffne Privilegier nyder ieg Jus Patronatus til dend anden Kirche, oc søgis af os blot allene Sognefolchenis Beqvemmelighed oc Guds Æris Forfremmelse, at Agernes Kirche igien kand bliffue opbyggt. For saadan Eders Kongl. May^{ts} allernaadigste tilladelse wil der ud af mangt et fattigt retsindigt Guds barn bliffve ynschet oc bedet offver min allernaadigste Herre oc Konning megen Velsignelse oc Beschiermelse: Thi de, som tilforn iche saa tit, som de gierne hafde wildet, kunde komme til Guds Huus oc dend Christelige Forsamling, kunde nu ved saadan Eders Kongl. May^{ts} allernaadigste tilladelse oc hielp komme til andegteligere at tienne Gud udj dend Christelig Forsamling, alvaarliger at tache hannom oc ydmygeligere oc krafftigere at bede til Gud for deres allernaadigste Arffvekonning til ald bestandig Velsignelse oc Beschiermelse. Her paa ervartis et naadigt oc mildt Svar til mange suchende Siælis trøst oc hielp. Forbliffver min allernaadigste Konnings oc Herris tro oc ydmyg Underdan

i al oprigtighed indtil Døden

Rudolph Abraham Fh. von Putbusch.

Paa Andragendet findes tegnede følgende tre Anbefalinger: 1. fra Stiftsøvrigheden, 2. fra Præsten i N. Næraa, 3. fra Præsten i Agernæs:

1. Supplicantens underdanigste Ansøgning er Christelig oc sandferdig, saa dersom vor allernaad. Herre och Arffvekonning saadant til Guds Æris oc Menighedens Saligheds

Befordring allernaadigst vilde bevilge, schede der udj Gud en behagelig tienneste, Menigheden en stor hielp til Saligheds Befordring. Hans Kongl. Mayst. der ved ej heller noget i nogen maade afaar, oc Præsten eller nogen anden der udoffver ingen schade tager. Dog alting her udj stillis til Hans Kongl. Mayst allernaadigste Kongl. Mildheds Villie.

Eric Banner.

Niels Bang.

2. Emmanuel! At Gud wil giffwe Lycke oc voris naadige Arffveherre oc Konge Villie oc Behag i dette min Herres Baronens Christelig Forretagende med Kircherne, saasom det ej i nogen maade kand komme min Menighed eller mig til Hinder at søge Kørup Kirke: Men meget mere Gud til Ære, oc Agernes Menighed der offver Vandet til Saligheds Befordring, at dend hos dennem i Byen forfalden Kirke med det samme bliffver repareret, [oc] de iche formedelst Kirkeveys Besværlighed schulde holdis fra Gud oc deris Salighed: Det ønscher ieg, min naadige Herres ydmyge Forbeder

Næraa d. 15. Augusti An. 1676. Johan Jørgensen.

3. Saasom min naadige Herre, Hr. Baron Rudolph Abraham von Putbusch, hafver anseet dend meget beswerlig oc farlig Kirkevey, som dend fattig Agernes Menighed haffver at rejse offver stranden til Guds Huus, hwilchen foraarsager, at mange, som iche haffver Hest oc Vogn, kommer sielden til Kirke, oc naar de ville til Guds Bord, i hvor gierne de end vilde, baade om Sommeren, naar Vandet er høyt, oc mest om Vinteren, naar Iisen vil hverchen briste eller bære, saa Degnen oc ieg u-verdig Guds ordis tienner her paa Steden med stor liffs fare mangan gang maa bryde os der igiennem, oc uden tilhørere af Menigheden tiennisten i Kirken forrette: Da haffwer Høybe^{te} Hr. Baronen af stor gudelig ifver for Guds Ære oc meget christelig medlidenhed for dend fattig Menighed sat sig for en Kirke i Byen hos os at forferdige, hvor til dend

naadefulde Gud gifve Lycke oc Fremgang, oc bevæge vor allernaadigste Herre oc Arffve-Konning til samtycke oc undsetning.

Ynschet af min naadige Herres
ydmyge Tienner oc tro Forbeder
Agernes d. 16. Augusti Ao. 1676. Hans Gødtzen¹⁾.

Skjønt Baronens Ansøgning saaledes var godt nok anbefalet, maa den dog vistnok i Kancelliet have vakt Mistanke om, at den gik ud paa hans egen Fordel. Følgende Erklæring fra Præsten i Nørre Næraa²⁾ kan tyde paa, at man har ment, at Baronen havde forsømt Vedligeholdelsen af Næraa Kirke og derfor vilde have den nedbrudt:

Huad Næraa Kirchis Vedligeholdelse sig anlanger: Da kand ingen andet sige, end min Naadige Herre, Hr. Rudolph Abraham Fri-Herre aff Putbusch och Herre till Kiørup, som til dend af Kongl: May: nyder naadigst Jus Patronatus, hende jo allereede meget (saasom den vaar heell brystfeldig) har ladet reparere, och endnu som en retsindig Patron ald Flid der paa anvender. Dett Jeg med sandferdighed bekræfter.

Næraa Præstegaard
d. 8. Augusti Anno 1677.

Johan Jørgensen
m. m.

Hvorledes det nu end forholder sig med denne Attest fra Præsten i Nørre Næraa, saa er det vist, at der ikke blev noget af Baronens Plan om Nedrivelsen af den omtalte Kirke. Senere høre vi om, at der var en mangeaarig Tvist mellem Præsterne i Agernæs og Næraa om det Spørgsmaal, til hvilket af Sognene Kjørupgaard skulde henhøre. Herom beretter Provst Knudsens Manuskript: »Præsten i Næraa grundede sin Paastand paa følgende: 1. At Erectionsbrevet [for Baroniet af 1676] siger rent ud, at Kjørup

¹⁾ Samtidige Afskrifter i Fyns Bispearkiv, Skam Hrd. 5.

²⁾ Original i Fyns Bispearkiv.

ligger i Næraa Sogn (der siges: Kjørup friherrelige Residensgaard Holmegaard, beliggende i Næraa Sogn). 2. Præsten havde tvende Gange maattet give Baron Rudolf Abraham paa Kjørup Bevis paa, at han var hans Sogne-
mand. 3. Efter kongl. Forordn., Haderslev 13. Marts 1636, ere de 4 øverste Stole i Næraa Kirke for Henrik Podebusch og hans Efterkommere. 4. Moritz Podebusk og Magdalene Sehested gav 1576 en Prædikestol til Næraa Kirke. 5. Henrik Podebusk holdt Altergang i Næraa Kirke. 6. Præsten i Næraa havde siden Erectionen skrevet Mandtal over Kjørup Folk. 7. Rudolf Abraham P. havde reverseret sig til sin Broder Moritz, ej at have Rettighed til Stoleplads i Kjørup Kirke, men kun som en Bevilling. 8. Præsten i Næraa havde altid faaet Betaling for Lig fra Kjørup. — Sagen var vist den, at da Kjørup Kirke hørte under Einsidelsborg og tilhørte Baron Moritz P., ønskede derfor Baron Rudolph Abraham paa Kjørup, at denne Gaard skulde høre til Næraa Sogn, om han end for egen Bekvommeligheds Skyld vilde gaa i Kjørup Kirke. Han understøttede derfor den Paa-stand, som Præsten i Næraa gjorde. Da Godserne ved Rudolph Abraham P.s Død bleve forenede under Moritz P.s Søn, Malte P., afgjorde han Striden til Fordel for Præsten i Agernæs. Heller ikke synes det, som Erectionsbrevet i denne Henseende kuldkafter Christian III's Brev af 1555¹⁾«.

Fra Aaret 1706 er der bevaret følgende Optegnelse af den tidligere nævnte Præst, Hr. Hans Gødesen: »Agernæs Kirke er ganske ruineret og ødelagt og slet forfalden, saa der findes nu intet mere af den end Taarnmuren, Muren af den østre Gavl og den nederste Del af den nordre Mur. Hvad Kjørup Kirke derimod angaar, da er Altertavlen afdelt i 3 Dele. I den øverste Del findes en Del Billeder,

¹⁾ Jvf. foran S. 722. Jeg formoder, at den her berørte Strid havde sin Oprindelse derfra, at Podebuskerne havde flyttet deres Residens fra Holmegaard i Næraa Sogn til Kjørup Gaard, og at en Del af Holmegaards Jorder ere blevne henlagte under Kjørup. (Se Tillæg Nr. 3).

som forestille Christi Fødsel; i den 2den Del er der 3 Plader, hvoraf den midterste viser Christi Aabenbarelse for de vise fra Østen, og Sidepladerne Christi Daab. Neden under atter 4 Plader, hvorpaa med forgyldte Bogstaver adskillige Skriftens Sprog. Under dem 5 Plader med Børnelærdommens Parter, og under dem 6 Plader med Sprog af Skriften. Ovenpaa Alteret et lille Crucifix, og langs med Kanten ved begge Sider de 12 Apostle i Billedhugger-Arbejde. Under Hvelvingen i Choret Treenigheden af Træ udhugget og malet, nemlig Gud Fader som en gammel Mand, siddende paa en Stol, Christus staaende oprejst, mellem begge en hvid Due, og uden om dem 4 forgyldte Stierner. Choret er afdelt fra Kirken med et smukt Pulpitur, hvor Herskabet har deres Kirkesæde; paa samme Pulpitur de Podebuskers og Einsidlers Vaaben med Vildmænd til Skjoldholdere. Prædikestolen staar ved den søndre Mur ved et Vindue midt i Kirken og bestaar af 5 Plader med forgyldte Sprog af Skriften. Under Hvelvingen i Kirken hænger et Crucifix af Chrystal indlagt i Sølv, $1\frac{1}{2}$ Alen langt. Alle Stolene ere lukkede og laasede og rigelig besatte med Englehoveder, Stjerner og flakte Ørne. Taarnet er afdelt fra Kirken ved 2 Piller, og over Indgangen i Kirken mellem begge disse Piller staar et stort Crucifix; men mellem den søndre Pille og Muren sidder en gammel Mand i Træ udhugget, som ligeledes holder et Crucifix i Hænderne. Mellem den nordre Pille og Muren et Mariebillede med Barnet paa Armen. Under det hele Chor er en hvælvet Begravelse, hvori de fleste af denne Egns Podebusker hvile Nede paa Kirkegulvet ligger en graa Ligsten over Hr. Gøde Hansen, født i Middelfart 1606, som, efter at have været Medtjener i Snøde paa Langeland i 10 Maaneder og i Middelfart 1 Aar 8 Maaneder, 1634 blev kaldet hertil og døde 1676; hos ham hviler hans første Hustru, Ane Jørgensdatter af Ronæs, død 1647, 61 Aar, og den anden, Margrethe Hansdatter Bang af Klinte; neden paa Stenen findes Gøde Hansens Bomærke og de Bangers Vaaben.«

Da Baron Rudolf Abraham v. Putbus døde barnløs 23. Juli 1716 — Broderen Moritz v. P. var allerede død 12. Okt. 1700 — blev den sidstes Søn, Baron Malthé v. Putbus, Arving til begge Baronier. Under denne Gods-ejer, der 1721 gav en ny Altertavle til Kjørup Kirke, meldte de gamle Vanskeligheder med Hensyn til Sognefolkenes Kirkegang sig paany, hvorfor han indgav følgende Forslag, der var rimeligere, end hvad hans Forgjængere havde fore-slaaet, og derfor ogsaa fik en bedre Skjæbne:

Stormægtigste, allernaadigste Arve Herre og Konge.

Jeg understaar mig i allerdybeste Underdanighed at referere dend besverlige Kirche Vey, sambtlig Meenigheden i Kiørup Sogn, som bestaaer af mit Baronie Einsidelsborg, Einsidelsborg Hovedt Gaard og derunder liggende 2de Bønderbyer, nemblig Agernes og Tørresøe, haver om Vinteren till Kiørups Kierche formedelst een liiden revier af Stranden, een half fierding Vey breed, som imellem Kierchen og benæfnte Byer indløber, hvilchen tidt og ofte, naar Stranden gaar ind¹⁾, hindrer Menigheden i at komme til Kierchen, sær-delis Huusfolchene, som ingen Heste eller Vogne haver²⁾. Og som i dend eene Bye, Agernes, hvor Præsten boer, er eet Beedehuus [saaledes] indrettet, at gandsche Meenig-heeden derudi kand sambles: Saa er min, sambt Præstens, Hr. Knud Hansøns, saavell som meenige Sogne Folchis allerunderdanigste Forslag dette, at allernaadigst maatte tillades, at de maanedtlige sambt om Vindteren i Fasten indfaldende ugentlige Beededags Prædichener i samme Beedehuus maatte forrettis, da Meenigheden desto beqvemmere kunde sambles, som ellers ofte formedelst oven anførte Aarsag fra Kirchen maa udeblive [og] er nesten dend største

¹⁾ D. e. med Nord- og Nördvestvind.

²⁾ Til Hest og til Vogns kunde man nemlig i Regelen passere Vejlen; men selv paa den Maade kunde Passagen om Vinteren dog være hel farlig, som Præsten Knud Hansen i en Indberetning nærmere har forklaret.

Deel, thi paa den anden Siide Stranden, hvor Kirchen er, er alleene ichun min eene Hovedt Gaard Kiørup, som med Heste og Vogne altiid bedre kand komme over Stranden end de fattige Bønder og Huusfolch.

Da, som dette sigter til Guds Æris fremme og Meenighedens Nytte, formoeder jeg i allerdybeste Underdanighed, dette gjorde Forslag allernaadigst approberes (osv.)

Stormægtigste, Allernaadigste Arve Herre og Kongis
Einsidelsborg aller underdanigste troe
d. 10. Julii 1738. plichtschyldigste tiener og vasal
Malthé H. zu Putbus.

Kun de fremhævede Ord i Underskriften ere egenhændige. Følgende Paategninger findes:

Det er og min allerunderdanigste Bøn og Begiering, at det maatte behage Eders Kongelige Mayestet at lade dette Forslag finde allernaadigste Approbation.

Knud Hansøn,
Sogne-Præst til Kiørup og
Hundstrup Sogner.

Allerunderdanigste Erklæring¹⁾.

Hvad Hr. Græve²⁾ von Putbus for D. Kgl. Majestet allerunderdanigst hafver andraget om dend besværlige Kirkevej, hand saa vel som den heele Meenighed til Kiørup hafver til deris Sogne Kirke, befinder sig saa i Sandhed, som ieg og selv hafver erfaret, da jeg i dette Foraar paa mit Embedes Vegne samme Meenighed besøgte; og som det af Græven ommeldte Bedehuus er saaledes indrettet, at dend gandske Meenighed derudi kand sambles, saa vilde det visselig bringe Meenigheden til større Flittighed i at søge de maanedlige Bededags Prædikener og Faste Prædikener, dersom D. Maj. allern. vilde tillade, at de maa holdes i

¹⁾ Afgiven efter Kancelliets Forlangende.

²⁾ Malthé v. Putbus var 1727 bleven ophøjet til tydsk Rigsgreve, men var fremdeles dansk Baron.

dette Bedehuus, hvor Meenigheden uden Frygt for Vejens Besværlighed kunde forsamles.

Odense d. 9. Augusti 1738.

C. Ramus.

Under 26. August 1738 resolverede Kongen, »at de maanedlige Bededags-Prædikener og Faste-Prædikener i Agernæs Bedehus maa forrettes¹⁾.«

Om den første Indretning af det nævnte Bedehus savne vi Efterretning²⁾; men efter hvad en Mand har fortalt, der i sin Ungdom synes at have set det, var det et lidet, saare simpelt Kapel, af Bindingsværk og med Straatag³⁾. Senere skred man dog videre paa den indslagne Vej i Henseende til Benyttelsen af dette Bedehus. I et Andragende, dat. Einsidelsborg 29. Maj 1745, gjør Peder Dyhr, Birkedommer i Einsidelsborg og Kjørup Birk, som Fuldmægtig paa Friherre Malthe von Putbus's Vegne, Forestilling til Kongen om, at »Kjørup Kirkes Hvælvinger lader sig anse temmelig brøstfældige, og adskillige Steder ere revnede«. Dette stod vel til at reparere, hvis der ikke var Tegn til, at Kirkemurene havde begyndt at give sig ud fra hinanden. For at der nu ikke skulde ske en Ulykke, foreslaas, at Prædiketjenesten for nogle Aar, medens Kirkens Reparation stod paa, forlagdes til Agernæs Bedehus, og at Daab og Altergang for Kjørup Menighed forrettedes i Hunstrup Annexkirke.

Forestillingen er paategnet og dens Rigtighed attesteret af Knud Hansen, Sognepræst til Kjørup og Hunstrup Menig-

¹⁾ Fynske og smaalandiske aabne Breve Nr. 17, Fol. 161—2.

²⁾ Den Formodning kunde jo ligge nær, at man dertil havde benyttet de forhaandenværende Rester af Agernæs Kirke; men efter den Skildring, som Præsten Hans Gødesen 1709 gav deraf (se foran, S. 741), stiller det sig dog som usikkert eller tvivlsomt.

³⁾ Wedels Indenlandsk^ø Rejse II, 126. Denne Efterretning stemmer dog ikke med en Notits, der findes i Knudsens Mnskr., ifølge hvilken »Bedehuset« 1781 var en Bygning af »tyk Grundmur, 25³/₄ Al. lang og med Tegtag«. Rigtigheden af denne Angivelse stadfæstes ved nedenanførte kgl. Reskript af 26. Decbr. 1761.

heder. Efter Kancelliets Paalæg har Biskop C. Ramus under 14. Juli s. A. afgivet sin Erklæring, hvori han anbefaler Bevilling af Andragendet, »dog, at Supplicanten maatte tilholdes, Reparationen, det snarest muligt er, at befordre, paa det Menigheden ikke længer, end højst fornøden gjøres, skulde holdes fra deres rette Sognekirke«. I Henhold til denne Erklæring faldt den kgl. Resolution 1. Juli 1745, hvorved Andragendet bevilligedes.

Imidlertid døde Baron Malthe v. Putbus 25. Febr. 1750. Da hans eneste (levende) Søn, Moritz Ulrik, var gaaet i svensk Tjeneste og var bleven Arvelandmarskalk i Pommern og paa Rygen, en Stilling, hvori hans ældste Søn, Malthe Frederik, siden efterfulgte ham, saa havde sidstnævntes Bedstefader 1748, to Aar før sin Død, overdraget Friher-skaberne Einsidelsborg og Kjørup til Grev Anshelm Carl v. Putbus, ovennævnte Malthe Frederiks yngre Broder. I denne Ejers Tid kom det gamle Spørgsmaal op igjen. Efter Sognefolkenes Ønske indgav han derfor et Andragende om, at hele Vintergudstjenesten maatte henlægges fra Kjørup Kirke til Agernæs Bedehus. Herpaa opnaaedes følgende kongl. Resolution:

Til Biskop Christian Ramus.

F. 5tus

V. G. t. Af en fra vores Kirke Inspections Collegium til Os indkommen Forestilling er Os allerund. bleven refereret, at Os elsk. Anshelm Carl Friherre af Putbus til Einsidelsborg og Kjørup haver andraget, hvorledes en Baroniet Kjørup i vort Land Fyen underhørende Kirke, Kjørup Kirke kaldet, er beliggende tæt ved Kjørup, og ellers imellem Kirken og heele Sognet, som til samme Kirke henhører, indgaaer Stranden, som er en Fierding Vøj breed, hvor det skal være meget farlig og meeste Tiiden om Vinteren umuelig for Meenigheden at komme over bemeldte Strand til Kirke, og de, som endelig skal til Kirken, saasom til Barne-Daab og Altergang, maa rejse halvanden Miil, en gandske farlig

og slem Vey omkring Stranden, hvorover der om Vinteren ikkun skal komme meget faa Folk og paa sine Tiider ingen i Kirke. Men, da der paa den Siide af Stranden, hvor heele Menigheden, undtagen Kiørup Gaard, er beliggende, er et saakaldet Bedehuus i Agernæs Bye af grundmuret Bygning, vel indrettet med Alter, Prædike-Stoel, Skrifte- og Degne-Stoel, samt andre beqvemme Stoele for Meenigheden, og af den Størrelse, at Meenigheden vel derudi kan rummes, hvorhos og findes en Kirke-Klokke ophængt, samt en Kirke-Gaard, hvor de Døde i Kiørup Sogn blive begravne, da ingen Kirke-Gaard er ved Kiørup Kirke; Saa, efter Sognefolkets og Sognepræstens idelige giorte Begiæring haver bemelte Baron Putbus allerund. ansøgt, at Vi allern. ville tillade, at Guds Tieneste, som hidindtil er bleven holdt i Kiørup Kirke (undtagen Aftensang, Onsdags Prædiken i Fasten og Skriftemaal, som efter allernaadigst Bevilling af 29de August 1738 er forrettet i bemelte Bedehuus) maatte herefter tilligemed Alter - Gang og Barne-Daab stedse holdes og forrettes i samme Agernæs Bedehuus, dog ikkun om Vinteren fra Michels Dag til 1ste Maii: Da, som Du i den herover indhentede Erklæring ikke finder noget derimod at erindre, ligesom og vores Kirke Inspections Collegium anseer denne Indretning for god og gavnlig for Meenigheden; Saa give vi Vi Dig tilkiende, at vi allernaadigst have bevilget, at Guds Tienesten maa herefter i Steden for i Kiørup Kirke holdes i Agernæs Bedehuus om Vinteren fra Michels Dag til Paaske; Hvorimod Baron Putbus, efter Løfte, skal forsyne samme Bedehuus med et sømmelig og anstændig Sted til Daabens og Alterens Sacramentes Forretning. Derefter osv.

Christiansborg Slot den 26de Decembr. 1761¹⁾.

I den Stil, som ovenstaaende Kongebrev antyder, gik det nu igjen en Tidlang, medens Kjørup Kirke mere og mere skred sin Ruin imøde. Da Anshelm Carl v. Putbus

¹⁾ Fynske og smaalandiske Tegnelser Nr. XXI, Fol. 181—2.

1769 havde overdraget de fynske Familiegodser til sin ældre Broder, ovennævnte Greve Malthé Frederik¹⁾, mente denne vel, at der burde gjøres noget ved Kjørup Kirke, inden den helt faldt sammen, hvorfor han lod sin Godsforvalter indgive følgende Andragende:

Stormægtigste, Allernaadigste Arve-Konge
og Herre!

Hr. Hof- og Land-Marschal Greve Malthé Friderich Putbus i Pommern har afvigte Aar med Deres Kongl. Maytts. allernaadigste Approbation imodtaget Baronierne Einsidelsborg og Kjørup i Fyhn af sin yngre Broder, Hr. Anshelm Carl Putbus, og er da befunden, at Kjørup Kirke i Baroniet Einsidelsborg (som Ao. 1565 (!) af da værende Eyere Hr. Mauritz Putbus paa egen Bekostning er opbyggt) er meget brøstfeldig, og især at dens Gevelbter og Spærværk er saa forfalden, at samme, til all befrygtende Skade og Ulempe at afværge, nødvendig maa repareres og istandsættes; mens da samme Reparation lader sig andsee at blive meget vidtløftig, saa der til den Istandsettelse ventelig vil medgaa nogle Aar, saa vel til at andskaffe de til Reparationen udfordrende Materialier, der skal hentes fra fremmede Steder, som og i Henseende til Bygningen i sig selv, da Gevelbter og Spærværket skal nedtages: Saa skulde ieg paa Høybemeldte Hr. Greve Putbusses Vegne allerunderdanigst bede, at deres Kongl. Maytt. allernaadigst ville tillade, at den Meenighed, som til Kjørup Kirke henhører, maatte om Sommeren, i den Tiid Kirkens Reparation paastaar, søge det udi Aggernæs Bye indrettede Bede Huus, hvor der desuden ifølge een Høy Kgl. allernaadigst Bevilling af 26de Decembre 1761 bestandig om Vinteren holdes Gudstienneste med

¹⁾ Om denne Godsejers Behandling af sine livegne paa Rygen fortælles i Loebes Skrift om »Huset Putbus« adskilligt, om hvilket man snarere skulde tro, at det var foregaaet for 1000 end for 100 Aar siden.

Børnedaab, Altergang, Prædiken etc. Henlevende i aller dybeste Underdanighed (etc).

Einsidelsborg dend 1ste August 1770.

J. Ivarsen,

Forvalter ved Baronierne

Einsidelsborg og Kiørup.

Over Jens Ivarsens ovenstaaende Andragende forlangte Kancelliet u. 22. Aug. s. A. en Erklæring fra Biskop Jacob Ramus, og efter at denne havde ladet de stedlige Forhold undersøge, afgav han u. 17. Nov. s. A. en Erklæring, hvori han anbefalede Andragendet, idet han dog formente, at en Tid af »nogle Aar« til Kirkens Reparation var vel lang, og at det burde paalægges vedkommende »saa snart, som mueligt er«, at fremme Kirkens Istandsættelse. Overensstemmende med Biskoppens Erklæring blev den kgl. Bevilling afgivet under 14. Decbr. 1770.

Trods den af Biskoppen foreslaaede Reservation med Hensyn til den Tid, Reparationen af Kjørup Kirke maatte vare, er den dog sikkert gaaet i Langdrag, for siden helt at opgives. Derimod begyndte man at tage fat paa Hundstrup Kirke, som følgende kongl. Reskript til Stiftsøvrigheden i Odense (Gehejmerraad, Stiftsbefalingsmand Hr. Henrik Bille og Biskop Hr. Jacob Ramus) viser:

Christian den Syvende etc. V. s. G. t. Da Vi efter Christian Luun, Forvalter ved Friherskabet Einsidelsborg i Vort Land Fyen, hans paa Os elskelig Grev Malthes Friderich Putbuses Vegne herom allerunderdanigst giorte Ansøgning, samt Eders derover indhæntede Erklæring allernaadigst have bevilget, at den liden Deel af Blye, som det halve af Hundstrup Kirkes søndre Tag er belagt med, maa nedtages, og igien over den ganske Kirke et got og forsvarligt Steen Tag oplegges, saa ville Vi Eder sligt hermed til Efterretning allernaadigst have tilkendegivet. — —

Kiøbenhavn d. 23. Juni 1773.

Efter Hans Kongl. Majestæts allern. Befaling.

Luxdorph.

P. Aagaard.

Mange Steder her i Landet ere de gamle og kostbare Blytage nedtagne af Kirkerne, og erstattede med Tegltage, og denne Forandring efterlader ofte den Formodning, at det har været en finansiell Operation af vedkommende Kirkepatron. Om dette ogsaa var Tilfældet i Hunstrup, kunne vi vel ikke sige med Vished; men den Maade, hvorpaa Herskabet paa Kjørupgaard (og Einsidelsborg) havde stillet sig til Kirkesagen gennem Aarhundreder, vækker just ikke Formodning om nogen uinteresseret Adfærd. For øvrigt kan det bemærkes, at Navnet Hunstrup ved denne Tid begynder at afløses af Navnet Krogsbølle, som siden blev hele Pastoratets officielle Navn.

Reparationen af Kjørup Kirke synes det ganske at være gaaet istaa med, om den ellers nogensinde er begyndt. »Putbusserne ventilerede længe, om Kirken skulde nedbrydes, og den i Agernæs opbygges eller repareres. Reparationen ansloges til 1980 Rdl.¹⁾« Under 5. Januar 1781 opnaaede imidlertid den nævnte pommerske Adelslægt kgl. Bevilling til at sælge²⁾ sine fynske Godser, som Slægten havde besiddet i over halvfjerde hundrede Aar, og dermed var Spørgsmaalet om Kirkens Skjæbne afsluttet for denne Slægts Vedkommende. Den ny Ejer, Grev J. G. Moltke, var nødt til strax at optage Sagen til Overvejelse, og da han selv var Medlem af Regjeringen, var det ikke vanskeligt for ham at opnaa den Ordning, der passede ham bedst, som følgende kgl. Reskript viser:

Geheime Raad Hr. Joachim Godsche Greve af Moltke
Bevilling til Kiørup Kirkes aldeles Nedleggelse, med videre.

C. VII. G. a. v. at eftersom Sognepræsten for Kiørup og Krogsbølle Menigheder i vort Land Fyen, Hr. Poul Rosengaard, tillige med Kiørups Sognemænd for Os aller-

¹⁾ Provst Knudsens Mnskr. Han citerer et Brev af 22. Marts 1780 fra Forvalter Holm paa Kjørup til Willemoes.

²⁾ Selve Salgsbrevet er dat. 15. Dec. 1780.

und. haver andraget, af Kiørup Kirke, som er bygt tæt ved Gaarden, er saa forfalden, at ingen Gudstieneste der udi kan holdes, og at det desuden falder Menigheden besværligt at søge denne Kirke formedelst den vanskelige Vei over Stranden, da de, naar det blæser af Nordvest, maa tage en Miils Omvey, i hvilken Henseende og Greve Anshelm Carl Putbus, som da værende Ejere af Frieher-skaberne Einsidelsborg og Kiørup, allerede i Aaret 1761 har erholdet Bevilling, at Gudstienesten maatte om Vinteren i Steden for [i] Kiørup Kirke for Eftertiden forrettes i Agernes Bedehuus, desaarsag, og for at undgaa den lange besværlige Kirkevei, de allerunderdanigst haver anholdet, at Kiørup Sogns Meenighed maatte henlægges til Annexet Krogsbølles Kirke, hvilken de maa passere tæt forbi for at komme til Kiørup Kirke: og Os elskelig Hr. Joachim Godsche Greve af Moltke til Frieher-skaberne Einsidelsborg og Kiørup, Ridder, vores Statsminister og Geheime Raad saa og Kammerherre, tillige allerunderdanigst haver forestillet, at Kiørup Sogn i ældre Tiider har haft sin Sognekirke i Agernes Bye, men at den i Aaret 1574 efter Kongelig Tilladelse skal være bleven afbrendt¹⁾, for, saa vidt viides, at tvinge Einsidelsborgs²⁾ Bønder og Tienere at søge den paa Kiørup Gaard opbygte Kirke, og at denne Kiørup Kirke allerede siden mange Aar har været saa yderligen forfalden, at ingen Gudstieneste der udi har kunnet holdes, hvorefter hand og har været betænkt paa enten at opbygge en nye Kirke i Agernes Sogn eller at indvide³⁾ Beedehuset sammesteds eller og Krogsbølle Kirke, men at hand i dette Aar har modtaget ey alleene Hovedgaardenes samtlige Bygninger, men og alle til Baronierne hørende Kirker og en Deel af Bøndergodset med viidere i en slet og tildeels yderlig forfalden Stand, der altsammen højiligen trenger til Hielp, og vil medtage en stor Deel Bekost-

¹⁾ Sikkert Skrivfejl for: afbrudt.

²⁾ Einsidelsborg eksisterede jo ikke den Gang.

³⁾ Skrivfejl for: udvide.

ninger: Thi have Vi efter bemeldte vores Stats Minister Greve Moltkes allerund. giorte Ansøgning, hvorover vi have ladet indhændte Stiftamtmandens og Biskoppens Erklæring, allern. bevilget og tilladt, saa og nerved bevilge og tillade, at hand gandske maa nedlægge den forberørte aldeeles ubrugbare og for Sognets Beboere ubelejlige Kirke, mod at Gudstienesten, ifølge den forbemeldte Bevilling af 26de December 1761 fremdeeles holdes i Aggernes Bedehuus, hvor der er baade Alter, Prædikestoel og beqvemme Stoele for Meenigheden med viidere, og saa snart hans forehavende nødvendige Anlæg, Reparationer og Indretninger paa Baroniernes, saavel med Bygningernes Istandsættelse som Bøndergodset at ophielpe og forbedre, det vil tillade, ville Vi endviidere allernaadigst have bevilget, at han eller Baroniernes efterkommende Eyere maa enten med Bygning og nogen Udvidelse opføre en ordentlig Kirke i Agernes Bye, eller og opbygge af nye en anden Kirke ved Hovedgaarden Einsidelsborg eller paa noget andet lige saa beleiligt Sted i Sognet, eller og endeligen udvide Krogsbølle Kirke, ligesom det efter Omstændighederne maatte befindes beqummest og tienligst. Forbydendes etc. Christiansborg den 28de Novbr. 1781¹⁾).

Saaledes gik det altsaa den i sin Tid saa prægtige Kjørup Kirke. Den omtales 1781 som »aldeles ruineret og for en Del nedfalden saa vel indvendig som udvendig«, og nogle Aar derefter (o. 1784) blev den fuldstændig nedbrudt. De Prydelser (»Antiquiteter«), den indeholdt, vare forud nedtagne og forvarede af Godsinspektør, Birkedommer Hans Holm, for siden tildels at komme til Anvendelse i Krogsbølle Kirke²⁾. — I den nærmeste Tid derefter modtog Hunstrup, der nu kaldtes Krogsbølle, Kirke, nemlig saadanne Udvidelser, at der var Plads i den for hele Pasto-

¹⁾ Fynske og smaølandske aabne Breve, Nr. 24, Fol. 244—6.

²⁾ Provst Knudsens Optegnelser.

ratets kirkesøgende Befolkning, og da Grev Moltke 1782 havde begyndt det store Udtørringsarbejde¹⁾, hvorved den Vejle, der havde været til saa stort Besvær, efterhaanden tørlagdes, saa fik ogsaa de Dele af Sognet nord for Vejlen lettere Adgang til Krogsbølle Kirke.

En, som det synes, noget nær samtidig Beretning indeholder følgende: »Ved Nedbrydelsen af Kjørup Kirke, blev det prægtige Crucifix flyttet til Krogsbølle Kirke, Kirkeklokkerne ligeledes fordelte til andre Kirker eller gjorde til Bord- og Madklokker²⁾, og den hele Nedbrydelse overhovedet med saa liden Delikatesse foretaget, at Tærskeladens vestre Gavl, der udgjorde Kirkens østre, ikke alene frembød kjendelige Spor til Alteret etc., men at man ogsaa endnu længe efter saa Enderne af 2 Marmorkister (formodentlig Grev Maltke Putbus's og hans Gemalindes) stikke frem for Enden af Tærskeladen, under hvilken den aabne Begravelse strakte sig ind, hvormed Hovfolkene dreve allehaande uanstændige Spaserier, indtil den nærværende Ejer³⁾

¹⁾ Hos Trap (2 Udg. IV, 106) siges, at Udtørringsarbejdet begyndte 1786; men Knudsens Optegnelser vise, at det var i Maj 1782. I Jan. 1783 anmodede Moltke Præsterne i Agernæs og Næraa om at holde Takkegudstjeneste for Guds Bistand ved Inddæmningens Fuldendelse, og han lod i den Anledning uddele 20 Rdl. til de fattige i Krogsbølle Sogn, og 10 til dem i Næraa Sogn.

²⁾ Kjørup Kirke havde nemlig haft et usædvanlig stort Antal større og mindre Klokker.

³⁾ 1795 solgte Grev J. G. Moltke Baronierne Einsidelsborg og Kjørup for 230000 Rdl. til fhv. Generalguvernør i Vestindien (siden Greve) Ulrik Vilhelm v. Roepstorff, der købte dem til sin Søstersøn, Kammerjunker Christian Alexander v. Petersdorff. Om denne bemærkes, at han 1797 »skjænkede Agernæs Præstegaard til Agernæs og Krogsbølle Sognekalde«, en Dotation, der vistnok refererer sig til en ældre, angaaende hvilken Knudsens Mnsk. indeholder følgende: »1763 gav Ans. Carl Putbus Præstegaarden til (Præsten) Rosengaard, hvilket Gavebrev Moltke efter Rosengaards Død ej erkjendte for gyldigt«. Det er den saakaldte »Herlighed« af Præstegaarden, hvorom her er Tale, hvilken Movrits Podebusk 1567 havde erhvervet, da han fik Patronatsret til Agernæs Kirke og Præstegaard. Det kunde endnu bemærkes, at Moltke 24. Juli 1782 købte Agernæs Præsts Annexgaard mod en Refusion af 59 Rdl. 56 Sk.

lod Dør og Laas sætte for Gravhælvings Aabning. Stenene, hvoraf Kirken bestod, sidde nu i Stranden; thi af dem lod Grev Moltke en Dæmning eller en Vej fylde over den Strandvig, der før gjorde Kirkevejen fra Einsidelsborg til Kjørup saa farlig at passere«.

De i ovenstaaende Beretning omtalte Ligkister med Støvet af de gamle Putbus'er bleve 1834, i Provst Knudsens Embedstid som Præst i Krogsbølle og under hans Bistand, tagne ud af den gamle, men nu saa daarlig forvarede Gravhælvning ved Kjørup og transporterede til Rygen for at hensættes i det derværende Familiegravsted, der siden er lukket for stedsæ, efter at den sidste Ætling af Putbus'ernes gamle Stamme er gaaet til sine Fædre¹⁾.

Agernæs Bedehus, som ikke mere behøvedes til Guds-tjeneste, blev kort efter Kjørup Kirkes Nedbrydelse forandret til et Hospital for et Antal af Einsidelsborg Godsets gamle og svagelige Beboere. Det nærmere herom erfares af følgende Forestilling til Kancelliet fra Grev Moltke:

Pro Memoria!

Under dato 28de Novemb. 1781 har jeg erholdt Kongelig Allernaadigst Bevilling paa gandske at nedlægge Kjørup Sogns aldeeles ubrugbare og for Sognets Beboere ubelejlige Kirke, imod at Guds Tiennesten fremdeeles holdes i Aggernæs Bedehuus, indtil at ieg enten ved Tilbygning og nogen Udvidelse opførte een ordentlig Kirke ved Hovedgaarden Einsidelsborg eller paa noget andet ligesaa belejligh Stæd i Sognet, eller og endelig udviidede Krogsbølle Kirke, ligesom det efter Omstændighederne befindes beqvemst og tienligst.

Efter Allerhøystbemelte Bevillings Indhold haver Sognemændene i Aggernæs Sogn tilligemed da værende Sogne-Præst, Hr. Poul Rosengaard, selv ansøgt at maatte blive

¹⁾ Victor Loebe, Mitteil. zur Genealogie u. Geschichte des Hauses Putbus S. 54, hvor Knudsens Virksomhed udtrykkelig fremhæves. Den sidste af Huset Putbus var en Kvinde, der døde 1894.

henlagt til Annexet Krogsbølle Kirke og Menighed, hvorefter jeg og af disse mig Allernaadigst givne Valg har resolveret til det sidste, nemlig at lade Krogsbølle Kirke saaledes udviide og med Stoele indrette, at derudi er bekvemmelig og meere end fornøden Plads for begge Meenighederne Kiørup og Krogsbølle, hvorefter Guds Tiennesten er ophørt i Aggernæs Bedehuus, og begge Meenighederne søger nu Krogsbølle Kirke.

Da der nu i bemeldte 2de Sogner ingen Hospitaler findes uden een liden Bygning ved Krogsbølle Kirke paa 4 smaa Camre, der ikke nær er tilstrækkelig til de paa Baronierne i saa Maade trængende, gamle og skrøbelige Folk, og Bedehuset i Aggernæs er een fast grundmuuret Bygning, som bekvemmeligen kan indrettes til end 10 Pladser med fornøden Kiøkken, Varme- og Spinde-Stuer, saa agter jeg at lade denne Bygning saaledes indrette til et Hospital for Fremtiden. I Anledning heraf har jeg forespurgt mig ved Stiftets Biskop, Hr. Doctor Bloch, om der maatte findes noget i det Geistlige Archiv til Hindring i denne agtende Indretning; hvorpaa jeg da under 12te denne Maaned har erholdt bemelte Hr. Biskoppens Pro Memoria tillige med de derudi paaberaabte Gienparter af hvad som findes, Aggernæs Bedehuus betreffende, som alt hermed følger, hvorefter Hr. Biskoppen anseer denne Indretning ligesaa tilladelig som nyttig og nødvendig¹⁾. Jeg vil derfor ærbødigst udbede mig Det Høy-Kongelig Danske Cancellies Approbation paa denne forehavende Stiftelse, da den Kongl. Allernaadigst Bevilling under 28de Novemb. 1781 er i alle Deeles opfyldt, og de ældre Bevillinger, Bedehuset angaaende, ere formedelst Krogsbølle Kirkes Udvidelse og Indretning nu ikke mere gieldende.

Einsidelsborg den 15de April 1787.

J. G. Moltke²⁾.

¹⁾ Biskoppens Erklæring findes vedlagt.

²⁾ Orig. i Rigsarkivet. Kun Underskriften egenhændig.

Udskrift: Til Det Høy^h Kongelig Danske Cancellie à Kiøbenhavn.

I Henhold til ovenstaaende »Pro memoria» og Biskop Tønne Blochs anbefalende Erklæring udfærdigedes under 5. Maj 1787 den begjærede Kancellibevilling, hvorved Grev Moltkes Ordning i et og alt godkjendtes, og dermed afslutte vi Udsigten over de Forandringer, som de kirkelige Forhold i denne Del af Nordfyn have været underkastede.

Tillæg.

1. Uddrag af gamle Breve vedrørende Skam Herred¹).

1409 bekjender Biørn Oleffsen, Ridder, at have den Gaard Krogsbølle af Fru Zilæ, Peder Knudsens Efterleverske, for hvilken han forbinder sig til at betale hende deraf, hvad efter hendes og hans Venners Sigende billigt være kan.

1423. Vidne af Fynbo Landsting, at dør paa Landstinget skjødede Hr. Axel Andersen, Ridder, til Peder Diegn af Nyborg til Hr. Sten Basses Haand af Tydebierg en Hovedgaard i Rosendorp [Rodstrup i Skamby S.] med 4 Brydiegaarde sammesteds udi Skam Herred, 6 Brydiegaarde udi Hørdorpe [Højrup], 1 Gaard udi Klinte, 2 Gaarde udi Vesterbye, 2 Gaarde udi Todorp [Thorup] udi Skambye Sogn med en Mølle udi Rædinge [Ringe] inden Nærdige [Næraa] Sogn udi samme Herred, 2 Gaarde i Osum Herred i Rogelund, og al Arv og Rettighed, hannem, forskr. Hr. Axel Andersen, var tilfalden efter hans Mormoders Død, Fru Ingeborg, Hr. Johan Olufsens Hustru var, saasom er udi Søholm [i Stevns Hrd.], udi Schuldorpe [Skullerup] inden Sjælland, og inden Løkkesholm [i Fyn].

1428. Tingsvidne af Skam Herreds Ting, at Hr. Niels i Hunstrup Sogn med flere Dannemænd vidnede, at det Jordsmon i Baaresøe i fornævnte Sogn, som Hr. Niels da paa-

¹) Efter M. N. C. Kall Rasmussens Udskrift af de vossiske Registranter i Rigsarkivet.

boede, med Rette hører til vor Frue Alter i Hunstrup Kirke, og har over 100 Aar været uilsket og ukjæret.

1428. Kong Eriks Befaling til Indvaanerne i Fyn om at anholde Hr. Biørn Olufsen til at overlevere til Thomes Jul en Gaard i Krogsbølle, 2 Gaarde i Bederslev og 1 i Ruthe i Bederslev Sogn, hvilke han dels havde kjøbt og dels havde i Pant af Fru Silæ, hvortil bem. Hr. Biørn Olufsen ved Landslov tilforn var dømt.

1435. Tingsvidne af Fyns Landsting, at der paa Landstinget skjødede og oplod en skjellig Mand, Jesse Sommer, inden Øresløff i Lunde Herred i Ottorpe Sogn boendes, til Hr. Sten Basse, Ridder, en Hovedgaard, der kaldes Pugholm, en Gaard i Hvællinge i Skam Herred etc.

1436. Kong Eriks Laasebrev givet Hr. Sten Basse, Ridder, paa Gods i Fyn, nemlig i Jersøre, saa vel i Hovedgaarden som i Byen, og paa Ræthinge Mølle i Klinte Sogn, og andet Gods i Skam Herred.

1438. Vidne af Fynbo-Landsting, at Thomes Jwl af Krogsbølle der paa Tinget havde skjødet til Eggerd Frille af Urbierk [Ore Birk] alt sit Gods med Grund og Rettighed, som han havde i Fyn, ihvor det end laa eller findes kunde.

Kong Christoffer bekjender i sit Brev, dat. Alholm¹⁾, at Eggerd Frille, Hovedsmand paa Orebyrck, havde ladet læse et Brev af Aar 1432, hvorudi Thomes Jwl, Væbner, tilstaar at have solgt til bemeldte Eggerd Frille al sin Skov i Vraskov og paa Bordese Mark [Hunstrup Sogn] undtagen saa megen Skov, som en Vordnede i Kroxbølle behøver til Gjærdsel og Ildebrand. Og var det saa, at han vilde pantsætte eller sælge sit Gods i Kroxbølle og Bordese, saa skulde bemeldte Frille dertil være nærmest.

Broder Beynth, Prior Danmarks, Sverigs og Norges St. Johannis Ordens Hierosolymitani udi Antvorskov, og hele Conventet sammesteds samtykke i et Mageskifte med Hr. Eggerd, Ridder, i saa Maade, at han skulde have deres Møllested hos Rættinge, som kaldes Rættinge Mølle, i Skam Herred; og Klo-

¹⁾ D. e. Aalholm. Aar og Dag mangler hos Voss.

steret derimod skulde af Hr. Frille have en Gaard i bemeldte Ræthinge. [Aarstal ikke anført].

1450 bekendte Broder Beynt [betegnet som i foranstaaende Brev] at have givet deres Ordensbroder, Hr. Erik Nielsen i Odense, Fuldmagt til at skjøde til Hr. Eggerd Frille Rættinge Mølle, og annamme Skjøde ogsaa paa deres Vegne af forn: Hr. Eggerd paa en Gaard i bemeldte Ræthinge.

1451. Vidne af Skam Herredsting, meddelt Hr. Erik Nielsen, Forstander for St. Johannis Kloster i Odense, at Rættinge Møllested har været et frit Møllested i Hr. Johan Olufsens, Hr. Axel Andersens, Hr. Sten Basses og forn: Klosters Være, bygd og ubygd, i 50 Vintre og længere.

1451 blev et Vidne af Skam Herredsting meddelt Hr. Erik Nielsen, Forstander i St. Johannis Kloster i Odense, at han der paa Tinget lod læse et aabent Brev af Aar 1450 angaaende Ræthinge Mølle.

1474 bekjender Peer Atzerssen i Gjønstrup [Hunstrup Sogn] at have solgt til velbyrdig Beynt Bille paa Siøholm [Søsterdattersøn og Arving af Hr. Sten Basse; han var gift med Hr. Eggert Frilles Datter] 13 Stykker Jord liggende paa Gjønstroppe Mark i Skam Herred, til Vederlag for 5 Skovskifter, liggende i Vraaschov paa Bordese Mark [i Hunstrup Sogn], som forn. Bille havde solgt ham.

1482 vidner Mester Hans Urne, Provst i Odense, med flere, at for dennem i Rette i Odense vare skikkede en beskeden Mand, Hans Jepsen i Fræmeløvgaard, og Esbern Gasy, Kirkeværge i Agernæs, om en Eng i Thøresse Mark, som de trættedes om, hvilken Eng efter god Bevisning blev tildømt Kirken i Agernæs.

1482 overlader Niss Jensen i Lille-Vælinge velbyrdig Mand Bent Bille i Søholm til evindelig Eje to Agre, liggende Vesten op til bemeldte Billes Gaard i Vester-Vælinge.

1487 afsagde Kong Hans en Dom angaaende en Trætte imellem Hr. Bent Bille, Ridder, paa den ene, og [Hr.] Preben Potbusk, Ridder, paa den anden Side, angaaende Rædinge Mølle dam og Damsbund, nemlig at Hr. Prebiørn voldeligen [havde] taget Møllen fra Bille, uddrevet hans Tjenere af Møllen, oppebaaret Landgilden og ladet skjære hans Dam ud. Efter

Bevisningerne, som førtes paa begge Sider, blev Hr. Putbusk dømt til at restituere Hr. Bent Bille al Ting igjen.

1493 forpligte sig Prior eller Forstander i Helligaandskloster i Naskov og samtlige Brødre sammesteds til at holde Messer og en vis Gudstjeneste for en Gaard i Krogsbølle Sogn og By¹⁾. som Fru Inger Billesdatter [Hr. Bendt Billes Søster, Hr. Johan Oxes Enke] til den Ende havde givet dem.

Kong Hanses Dom, afsagt Ao. 1495 i Graabrørestue i Lund imellem Hans Bille, Kongens Hofsinder [Hr. Bendt Billes Søn], og Preborg (!) Podebusk, Ridder, angaaende Rættinge Mølle, som Podebusk vædeligen havde bemægtiget sig fra forn. Bille, afbrændt den, hævet Landgilden, hvorfor Bille var bleven anvist Restitution i Podebusks Gods, hvilket denne formente ham, som nu paa ny deri blev indført, indtil han blev restitueret.

1542 assignerede Kong Chr. 3 visse aarlige Indkomster af Skam Herred til Bisperne i Fyns Stift, deriblandt i Hustrup Sogn i Baaresø By og i Gyngstrup.

1579. Corfitz Wifferts Gjenbrev til Kongen paa tre Gaarde i Agernes Sogn og By.

1579. Anne Holks Gjenbrev til Kongen paa 2 Gaarde i Avernæs Sogn og By og 1 Gaard i Tøridze.

1584. Hans Johansen [Lindenovs] Gjenbrev til Kongen paa 2 Gaarde i Tørresøe By i Agernæs Sogn.

1638. [Hr.] Hans Lindenovs Gjenbrev til Kongen paa Gods i Ringe og Torup Byer, i Næraae Sogn, item i Tørresøe i Agernæs alias Kiørup Sogn.

De i skarpe Klammer tilføjede Bemærkninger skyldes M. N. C. Kall Rasmussen.

2. Uddrag af Biskop Hans Michelsens Dagbog.

1628, 2. Aug. Dn. Laurentius in Avernes misit mihi accusationes contra Henricum Podebusk. — 13. Aug. Visitavi ecclesiam Klinte, ibique coenavi. Hinc in Avernæs, pernoctans apud Præpositum [Hr. Laurits Jørgensen Lunde]. — 18. Aug.

¹⁾ Et 1539 nedlagt Kirkesogn tæt ved Naskov (s. Rørdam, Dsk. Kirke-love I, 141). Notitsen vedrører altsaa ikke Skam Herred.

Dn. Præsidi Valchendorphio compellabam de lite intentata Præposito Schamensi ab Henr. Podebusk. — 5. Sept. Henricus Podebusk me accessit scire cupiens, quod judicatum erat in causa sua et Dn. Laurentii in Aggernæs hesterno die examinata.

1632, 4. Aug. Henricus Podebusk petiit a me, ut liceret pastori suo ad publicam confessionem admittere binos homines tertio consangvinitatis gradu conjunctos et fornicationis crimine pollutos. Concessi, salvo tamen jure Magistratus politici.

1634, 4. Febr. Dn. Laurentius in Aggernes petiit Commistrum per Dn. Nicolaum in Skamby. Commendavi ipsi hypodidasalos scholæ Otthoniensis et ludirectorem Asnensen. — 7. Febr. Dn. Laurentius Georgii in Aggernes obiit. Concionen funebrem habui in exequiis ejus in templo Aggernesensi d. 17. — 24. Febr. Vidua Dn. Laurentii in Aggernes me consulebat de literis, quas petit Henricus de Podebusk. Respondi: consultum non esse, ut ex curia pastoralis auferantur. Ille inclinabat ad Dn. Joh. Ovenium in pastorem adsciscendum. — 10. Martii. Litteras accepi H. Podebuskii, ut Claudius Johannis, hypodidascalus Othiniensis, veniret in aulam Kørup concionem habiturus pro pastoratu ibi vacante impetrando. — 22. Mart. Egidium Johannis vocatum in pastorem ecclesiæ Kørup et Hundstrup præsidi Regio et Henrico Podebusk commendavi.

1637, 16. Novbr. Ser. Rex huc advenit, senatoribus Regni convocatis. — 20. Novbr. Judicatum est inter Henr. Podebusk et Præpositum Schamensen [Hr. Hans Bang i Klinte].

3. Specification paa Friherskabet Kiørup og underliggende Jorder for Matriculeringens Skyld 1682¹⁾.

Til Kiørup Marker: Harredal. 1 Åger uden²⁾ Høiled. Gaden. Kirkeagrene. Høyputsager. Veilebjerg. Egelunds Lykke, hvori en lille Plet Skov. Østermark. Havreagrene. Viimæ. Lilæ. Mellemøe. Ashatsøe³⁾. Skov: Nørmoeshoved. 2 Riis-

¹⁾ Provst Knudsens Mnskr. Skriften er ikke altid ganske tydelig.

²⁾ Formodentlig i den gamle Betydning: udenfor.

³⁾ Kaldes andensteds i Mnskr.: Askøe. Disse Øer laa i Vejen mellem Agernæs og Kjørup.

haver. — Holmegaards Marker. Norden Agebjerg. Sonden Agebjerg. Den onde Enghave. Gaaseholm. Vestermark, hvorved lille Fladmose, store Fladmose¹⁾, Gammeldam. Sylten paa Rødekier²⁾. Aakrogen. — Hauger ved Kjørup: en Lysthave. Pilehave. Et gl. Byggested, hvor Gaarden før har staaet, men ved Ildebrand er ødelagt, Fundamentet stod da endnu³⁾.

Holme Mølle afbrændte 1680.

Hofgaardsmark laae da til Næraae⁴⁾.

¹⁾ Paa Tørvemoserne til Einsidelsborg og Kjørup blev 1795 udvist ikke mindre end 6028 Læs Tørv (Knudsens Mnskr.).

²⁾ Skal maaske læses: Lodekier.

³⁾ Om denne gamle Gaard findes ellers Ingen Antydning i de foreliggende Kilder. Man kunde formode, at Gaarden som saa mange andre fynske Herregaarde er bleven afbrændt i Grevefejdens Tid, og at en ny Gaard er opført paa den Plads, som Kjørup Gaard siden har indtaget, og hvor den endnu staar. Om Movrits Podebusk († 1593) eller en tidligere Ejer har bygget den, maa jeg lade uafgjort. Vedel Simonsen nævner i sit Skrift om Grevens Fejde (S. 118) en Urne, hvis Fornavn han ikke ret kjender, som Ejer af Kjørup og Skovgaard (ogsaa kaldet Egebjerg, siden Einsidelsborg) paa Grevefejdens Tid.

⁴⁾ Sml. foran S. 741.